

Aan de cultuurwoordvoerders in de Tweede Kamer
T.b.v. Begrotingsoverleg in de Tweede Kamer op 3 november 2014

Amsterdam, 29 oktober 2014

Geachte cultuurwoordvoerders,

Op 3 november aanstaande spreekt u met de minister over de cultuurbegroting 2015. Met betrekking tot de beleidswijzigingen en de aangekondigde uitgangspuntennotitie in 2015 ten behoeve van de Cultuurnotaprocedure 2017-2020, buigt het debat zich richting het beleid voor de komende jaren.

Kunsten '92 is blij met de prioriteiten die de minister in de afgelopen periode heeft gesteld en de stappen die door haar zijn gezet. Enkele maatregelen die de minister heeft genomen hebben een direct effect op de werkvloer, zoals bij cultuureducatie, film en talentontwikkeling. Voor de toekomst is het belangrijk dat de ontwikkelingen die nu in gang worden gezet een duurzaam vervolg krijgen.

Inhoud centraal

Tijdens het Paradijsdebat, maar ook op 8 september in de Tweede Kamer, kwam vanuit de Kamerleden duidelijk de wens naar voren om in het cultuurbeleid en het gesprek daarover tussen overheid en sector, de inhoud meer centraal te stellen en te voorkomen dat cultuurbeleid steeds meer gevangen raakt in meetbare data, regelgeving en economische realiteit. De minister heeft al aangegeven in de volgende Cultuurnotaprocedure niet teveel overhoop te willen halen. Tegelijkertijd wil zij meer ruimte bieden aan instellingen. Daarmee wordt een belangrijk nieuw perspectief geschapen voor toekomstig beleid. Ontwikkelingen in de sector moeten leidend kunnen zijn voor de inzet van beleidsinstrumenten. Wat ons betreft betekent dat meer maatwerk in de beoordelingsprocedure, zodat recht kan worden gedaan aan de verschillen tussen instellingen onderling, en meer inbreng vanuit de sector zelf, zowel in de BIS als bij de fondsen. Daarbij kan ook worden gedacht aan een visitatiesysteem zoals bepleit voor de Rijksmusea door de commissie Putters. Ten tijde van het ministerschap van Plasterk is daar al mee gewerkt door musea, opera en dans. Musea hebben bewezen dat ze dit goed kunnen en dat het iets oplevert. In wetenschappelijk onderzoek, zoals bij de KNAW, VSNU en NWO, is dit de manier om kwaliteitszorg te verrichten. Afschaffen van het visitatiesysteem was feitelijk een verkeerde keuze.

Cultuureducatie

Met de Impuls cultuuronderwijs (Kamerbrief dd. 24 oktober jl.) hebben de minister en de staatssecretaris gezamenlijk een grote stap gezet: niet alleen geven de maatregelen in deze brief een belangrijke impuls aan het muziekonderwijs op de lagere school, de minister en staatssecretaris kondigen ook aan dat zij met schoolbesturen het gesprek willen aangaan over de relatie tussen het onderwijscurriculum en het muziekonderwijs. Positief is ook dat samenwerking tussen publieke en private partijen tot stand komt en dat de buitenschoolse infrastructuur voor muziekeducatie en amateurmuziek hierbij wordt betrokken.

De impuls cultuuronderwijs beperkt zich vooralsnog tot muziekonderwijs. *Wij pleiten voor een bredere aanpak op de langere termijn.* Want cultuureducatie gaat om meer: het gaat om het aanboren van talent, ongeacht de discipline. Ook in Amsterdam is dit plan door Carolien Gehrels breder ingezet.

De minister benadrukte het onlangs nog op de 6^e ASEM-meeting, op 20 en 21 oktober in Rotterdam, dat de toenemende noodzaak van persoonlijke en creatieve ontwikkeling om je staande te houden in deze complexe samenleving cruciaal is in de ontwikkeling van jongeren voor het uitgroeien tot een zelfstandig mens, en in breder verband voor de ontwikkeling van onze kenniseconomie.

Voor de ontwikkeling van de zogeheten "21st century skills" is de ontwikkeling van creativiteit onontbeerlijk en daar past een breed begrip van cultuureducatie bij: ook beeldende vorming, dans, theater, (nieuwe) media en design. Scholen kunnen ook veel meer dan nu profiteren van de grote culturele rijkdom van ons land, van theaters, musea of kunstenaars.

Commitment vanuit het onderwijsveld (ministerie en schoolbesturen) is cruciaal om cultuureducatie een structurele plek te geven op scholen. Wezenlijk is ook dat de gelden hiervoor uit de prestatiebox primair onderwijs daadwerkelijk worden besteed aan cultuuronderwijs.

Talentontwikkeling

Wij zijn erg blij met de tijdelijke extra impuls voor talentontwikkeling (Kamerbrief dd. 23 oktober jl.) en ook met de wijze waarop die tot stand is gekomen, namelijk in nauw overleg met makers, fondsen en expertisecentra. Voor de periode 2017 - 2020 is een langere termijnperspectief voor de infrastructuur van talentontwikkeling nodig. Ook de Raad voor Cultuur en de minister zijn het erover eens dat daarin te hard is gesneden. Dankzij slimme samenwerkingen en steun van lagere overheden is een aantal voorzieningen daarvoor min of meer overeind gehouden. Ook binnen de huidige Rijkscultuurbegroting zijn incidenteel gelden geormerkt voor talentontwikkeling via de fondsen, bijvoorbeeld ten behoeve van de postacademische instellingen.

Onderdeel van de agenda voor de volgende cultuurnotaperiode zou een investeringsplan voor talentontwikkeling moeten zijn, waarbij in kaart is gebracht wat nodig is aan infrastructuur, samenwerkingsvormen en productiemiddelen om de ontwikkeling van talent in alle disciplines, ook media, tot een duurzame investering voor kunst en cultuur te maken. Evaluatie van de nu voorgestelde regelingen en voortzetting ervan bij positieve uitkomst horen daarbij.

Kunsten '92 is van plan hieraan zelf ook een bijdrage te leveren in het voorjaar (zie ook onze brieven aan de minister dd. 23 juni jl. en aan de Tweede Kamer dd. 4 september jl.).

Verdienmogelijkheden voor kunstenaars

Het is voor de meeste kunstenaars in alle disciplines steeds lastiger om met hun werk een inkomen te vergaren. Kunstenaars ondervinden steeds vaker dat niet meer als vanzelfsprekend voor (het tonen van) een kunstwerk wordt betaald. Dat geldt voor meerdere disciplines, zoals beeldende kunst en muziek. Exposure van het kunstwerk wordt in de beeldende kunst niet zelden als voldoende beloning beschouwd. Van freelance musici wordt vaak verwacht dat ze het financiële risico van een concert op zich nemen en zij ontvangen soms amper genoeg gage om de onkosten te kunnen dekken. Daarvoor zijn meerdere oorzaken aan te wijzen:

Bezuinigingen op gemeentelijk niveau onder het mom van 'ondernemerschap' worden afgewenteld op kunstenaars, door kosten voor overhead en andere lasten van podia af te trekken van de gage. Zowel vanuit de publieke sector als het bedrijfsleven worden minder opdrachten verstrekt en voor die opdrachten wordt veelal minder betaald. Veranderingen in de markt, met name door digitalisering, maken het steeds moeilijker geld te verdienen met kunst. Ook inkomsten uit auteurs- en naburige rechten staan onder grote druk. Er zijn minder subsidiemogelijkheden. Door vereenvoudiging van wet- en regelgeving zijn overbruggingsmogelijkheden bij tijdelijk gebrek aan inkomen niet meer beschikbaar. De afschaffing van de WWIK bijvoorbeeld, een regeling die minder kostte dan de bijstand en sterk heeft bijgedragen aan de professionalisering van het zelfstandige ondernemerschap in de kunsten, heeft de kansen voor nieuwkomers op de markt aanzienlijk doen afnemen.

Op vragen vanuit de Tweede Kamer (PvdA, D66) om meer inzicht te krijgen in de zwakke inkomenspositie van kunstenaars, verwees de minister naar de CBS-cijfers die gepresenteerd zullen worden in Cultuur in Beeld, begin december 2014. Deze CBS-cijfers maken echter niet het onderscheid in beroepsgroepen dat nodig is om echt inzicht te krijgen in de inkomens van verschillende groepen kunstenaars uit hun werk. Goede, inzichtelijke data ontbreken en dat is problematisch, omdat dat zou kunnen leiden tot ongefundeerde besluitvorming.

Breder en preciezer onderzoek is nodig, vergelijkbaar met het nu lopende onderzoek van BKNL en met "Wat er speelt", naar de positie van makers en uitvoerend kunstenaars in de digitale omgeving uit 2011 (SEO economisch onderzoek in opdracht van WODC, zie bijlage).

Zzp'ers in de creatieve sector

Nadat vorig jaar discussie is gevoerd over afschaffing van de zelfstandigenaftrek en door de Kamer is geconcludeerd dat afschaffen zeer onverstandig is, lijkt het of dit debat opnieuw gevoerd moet worden. In het Financieele Dagblad van dinsdag 28 oktober werd het mogelijk verdwijnen van de aftrek opnieuw genoemd. Daarbij baseerde het FD zich op bronnen rond het kabinet. Wij vragen de minister hier zeer alert op te zijn. Juist in de creatieve en culturele sector, waar zelfstandige beroepsbeoefening de norm is, is deze fiscale faciliteit cruciaal voor het voortbestaan en de ontwikkeling van de sector. Het is ook tegenstrijdig. Zo zet het kabinet aan de ene kant via het topsectorenbeleid hoog in op kansen in de creatieve industrie voor Nederland, worden kunstenaars gestimuleerd en gestuurd om zich als cultureel ondernemer te ontwikkelen, maar dreigt het kabinet tegelijkertijd door opnieuw te willen ingrijpen in de zelfstandigenaftrek het werken in deze sector moeilijk te maken. Wij begrijpen de kabinetsreactie dat alle ophef prematuur is, want de IBO-werkgroep zzp moet nog met hun rapport komen, en de discussie over beleidsopties moet nog plaatsvinden in het kabinet. We benadrukken hier dat juist voor de minister van OCW deze kabinetsdiscussie cruciaal is: 60% van alle kunstenaars is zzp'er, en in de creatieve industrie als geheel is dat 1 op de 3.

Wij vragen u alert te zijn op de gevolgen van wijzigingen in wet- en regelgeving die grote effecten kunnen hebben op de positie van zzp'ers, gezien het hoge percentage zelfstandigen in de creatieve sector.

De gevolgen van de bezuinigingen

Uitgangspunt van de vorige cultuurnota was om kunstenaars en instellingen minder afhankelijk van de overheid te maken en een groter deel van de inkomsten zelf te verwerven. De bezuiniging van €200 miljoen op de cultuurnota werd op grond van dat argument doorgevoerd. De publicatie “De aannames van Zijlstra, anderhalf jaar later” (zie bijlage) geeft een impressie van de wijze waarop die aannames in de praktijk uitpakken, en is een uitnodiging tot een grondigere analyse.

Normen voor eigen inkomsten en hoge publiekscijfers blijken voor veel instellingen niet het grootste probleem te zijn. Het blijkt lastig om op grond daarvan vast te stellen hoe goed een instelling functioneert. Ondernemerschap blijkt als uitgangspunt voor cultuurbeleid maar beperkt toepasbaar. De markt en de private sector kunnen de gaten en onevenwichtigheden die in de culturele infrastructuur zijn ontstaan, niet opvangen.

Daarnaast zijn ook instellingen opgeheven omdat nu eenmaal een bezuiniging van €200 miljoen moest worden gerealiseerd. Te denken valt aan de hoge kortingen op de podiumkunsten, ook voor de jeugd, maar ook het verdwijnen van voorzieningen voor de beeldende kunst, zoals bijvoorbeeld SKOR (beeldende kunst in de openbare ruimte), en tijdschriften die een belangrijke rol spelen. En diverse archieven en collecties waarvoor het Rijk geen wettelijke verantwoordelijkheid had, zoals die van het Theater Instituut en het Muziek Centrum Nederland. Ongetwijfeld zijn er nog meer effecten die nog niet in beeld zijn gebracht. Kunsten '92 heeft de intentie daar in de komende tijd aandacht aan te besteden.

In de besluitvorming voor de huidige Cultuurnotaronde is nog een aantal reparaties gepleegd, die ook consequenties zullen gaan hebben voor de volgende cultuurnota. Bijvoorbeeld de toevoeging van het Tropenmuseum, het Metropole Orkest, en zaken als tijdelijke financiering voor bijvoorbeeld samenwerking van orkesten, talentontwikkeling en postacademische instellingen. Daarnaast heeft het Concertgebouworkest al aangegeven met de huidige financiering tekort te komen en bij die ene instelling zal het wel niet blijven.

Kunsten '92 vindt dat, voordat de uitgangspunten voor de volgende cultuurnota worden vastgesteld, de overheid inzicht moet verschaffen in de effecten van de bezuinigingen die in 2013 zijn doorgevoerd en de financiële claims die nu al rusten op de volgende cultuurbegroting, zodat een open discussie gevoerd kan worden over wat nodig is voor de toekomst, ook in relatie tot gemeenten en provincies.

De erfgoedwet

In Nederland bevindt zich een gevarieerde, evenwichtig verspreide en kostbare collectie kunstwerken en gebruiksvoorwerpen van natuurhistorische, volkenkundige en archeologische aard. Namens alle belastingbetalende burgers treden Rijk, provincies en gemeenten op als eigenaren van die 'Collectie Nederland'. De drie overheden hebben deze collecties ondergebracht bij een grote hoeveelheid musea. De nieuwe erfgoedwet biedt nog onvoldoende garanties dat er kan worden opgetreden tegen al te overhaaste verkoop. Daarnaast zou de wet moeten regelen dat er geen verschil meer zit in de (zorgvuldige) manier waarop Rijk, gemeenten en provincies met hun collecties omgaan.

De erfgoedwet stelt tevens voor om de verantwoordelijkheid voor de gebouwen en collecties anders te regelen dan die voor de publieksactiviteiten en educatie bij musea. Voor de ene komt een regime van langjarige toekenningen en een inspectieapparaat, voor de andere wordt jaarlijks subsidie verstrekt op basis van een advies van de Raad voor Cultuur. Een reactie van de musea is dat collectie, gebouwen en presentatie als een geheel functioneren en de logica om die onderdelen uit elkaar te trekken ontbreekt. De langjarige zekerheid voor de financiering van de gebouwen en de collectie inclusief inspectieapparaat, is er feitelijk al. Wat de meerwaarde is van het apart laten beoordelen van publieksactiviteiten en educatie is onduidelijk. Gevreesd wordt dat het vooral veel 'strategisch' gedrag gaat opleveren.

Verder wijst de Commissie Puffers er in het onlangs verschenen rapport 'Musea voor Mensen' erop dat de meeste musea de voorkeur geven aan visitatie in plaats van een beoordeling door de Raad voor Cultuur. De reactie van de Raad voor Cultuur op het rapport dat "zij de visitatie dan wel gaan uitvoeren", gaat aan de kern van de zaak voorbij. De Commissie Puffers wijst er juist op dat de musea de afgelopen jaren steeds meer een eigen maatschappelijke niche hebben gevonden en dat de visitatie uitgevoerd moet worden door mensen die daar inzicht in hebben. En dus niet de Raad voor Cultuur die werkt volgens het model "one size fits all".

Tot slot

Minister Bussemaker heeft, met name op het gebied van talentontwikkeling en cultuureducatie, belangrijke voorzetten gegeven en daarmee nieuwe perspectieven gecreëerd. Dat heeft in de sector een grote betrokkenheid en nieuw elan losgemaakt. De minister biedt ook de ruimte aan de cultuursector om meer verantwoordelijkheid te nemen en wij hopen dat zij dat doorzet, zodat voor de inrichting van de volgende cultuurnotaprocedure gestalte kan worden gegeven aan meer maatwerk en betere aansluiting van de cultuurnotaprocedure bij de praktijk van alledag. Inzicht in wat nodig is voor een stevige infrastructuur in de toekomst en goede samenwerking met de lagere overheden is daarbij cruciaal.

Met vriendelijke groet,

Jet de Ranitz

Voorzitter Kunsten '92, vereniging voor kunst, cultuur en erfgoed

cc.

Minister M. Bussemaker
Raad voor Cultuur